

LBRIS | We know
books
Sinclair McKay

DRESDA 1945

Furtuna de foc

Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran

Prefață de Sorin Turturică

CORINT
ISTORIE
—2023—

Cuprins

<i>Prefață</i> de Sorin Turturică	5
<i>Hărți</i>	14
Cuvânt-înainte: <i>Orașul în timp</i>	21
PARTEA I – FURIA CARE SE APROPIE	31
Capitolul 1 – <i>Zilele de dinainte</i>	33
Capitolul 2 – <i>În pădurea gauleiterului</i>	49
Capitolul 3 – <i>Detronarea rațiunii</i>	66
Capitolul 4 – <i>Artă și degenerare</i>	81
Capitolul 5 – <i>Omul de Sticlă și fizicienii</i>	104
Capitolul 6 – <i>„Un fel de Mica Londră”</i>	120
Capitolul 7 – <i>Știința apocalipsei</i>	135
Capitolul 8 – <i>Condițiile atmosferice potrivite</i>	155
Capitolul 9 – <i>Curățate cu furtunii</i>	172
Capitolul 10 – <i>Diavolul nu va avea odihnă</i>	186
PARTEA A II-A – SCHRECKENSNACHT	199
Capitolul 11 – <i>Ziua întunericului</i>	201
Capitolul 12 – <i>Cu cinci minute înainte de sirene</i>	225
Capitolul 13 – <i>În abis</i>	231
Capitolul 14 – <i>Umbre și lumină</i>	245
Capitolul 15 – <i>10.03 seara</i>	253

LIBRIS

We know

books

Capitolul 16 – <i>Ochii care ustură</i>	267
Capitolul 17 – <i>Miezul nopții</i>	289
Capitolul 18 – <i>Al doilea val</i>	298
Capitolul 19 – <i>Dintre morți</i>	323
Capitolul 20 – <i>Al treilea val</i>	334
 PARTEA A III-A – URMĂRILE	 347
Capitolul 21 – <i>Zombi și somnambuli</i>	349
Capitolul 22 – <i>Cavourile incandescente</i>	359
Capitolul 23 – <i>Rostul terorii</i>	374
Capitolul 24 – <i>Muzica morților</i>	391
Capitolul 25 – <i>Recul</i>	405
Capitolul 26 – <i>„Modelul stalinist”</i>	419
Capitolul 27 – <i>Frumusețe și aducere-aminte</i>	437
 <i>Mulțumiri</i>	 447
<i>Bibliografie selectivă</i>	451
<i>Note</i>	455
<i>Index</i>	481

Capitolul 1

Zilele de dinainte

În primele zile ale lui februarie 1945, aerul rece din Dresda mirosea a fum. Deși aprovizionarea cu cărbune pe timp de război nu era niciodată sigură, în dimineața aceea, sobele și boilerile orașului se luptau cu chiciura. Zăpada se dusese, dar încă era frig. Pavajul din jurul Frauenkirche era ud și înșelător, un potențial pericol pentru cei care mergeau cu mâinile adânc înfundate în buzunarele paltoanelor. Domnii în vârstă, cu pălării, care se îndreptau în fiecare dimineață spre muncă, la bănci sau la companiile de asigurări din apropiere de Altmarkt, păstrând un simulacru de normalitate a clasei de mijloc, pășeau cu grijă, dar pe străzile înguste erau și unii mai fără griji. Gerhard Ackermann, un adolescent care mergea ferit pe lângă tramvaiele electrice crem cu maro și pe lângă cărucioarele din lemn cu zarzavaturi, reușise să petreacă la cinema cea mai bună parte din weekendul anterior. Mulți civili germani de la acea vreme se cufundau în lumile alternative evocate de filme, urmărindu-le cu un fel de foame greu de explicat, iar Ackermann văzuse *In flagranti*. Realizat cu câteva luni înainte și fiind unul dintre ultimele filme produse sub regimul nazist, *In flagranti* era o comedie trăsnită, plină de întorsături năstrușnice, în care era implicată o secretară devenită detectiv particular¹.

În iarna aceea, rulasera filme în toate cele 18 cinematografe din Dresda. Printre cele mai mari era Universum Kino, o sală cu o mie de locuri și destinată unei clientele de lux. Filmele erau distracția predominantă a clasei muncitoare din Dresda, dar clasa de mijloc putea fi convinsă și ea să intre în cinematografe, precum Universum, prin filme de epocă pretențioase și adaptări ale unor romane clasice². *In flagranti* a fost ultimul film proiectat în Dresda înainte ca naziștii să ordone ca toate cinematografele din Germania să fie închise³. Biletul tânărului Ackerman avea să devină un suvenir.

Oricum, pentru mulți locuitori mai în vârstă ai Dresdei, evadarea din realitate era un efort prea mare. Exista o înțelegere instinctivă și tulburătoare a faptului că ordinea lucrurilor, lumea pe care o știau, avea să cedeze în orice clipă. Acești locuitori vedeau ei înșiși că ritmul orașului era febril din fluxul constant de camioane de pe străzile principale și de pe poduri, care transportau prin oraș tineri soldați germani și armament, luând-o spre est, și la vederea cailor extenuați care trăgeau căruțe pline cu familii de refugiați din zonele rurale, la fel de obosite, croindu-și drum cu dificultate în direcție opusă.

Era ceva imperios în toate acestea. Sub mareșalul Gheorghii Jukov, Armata Roșie trecuse fluviul Oder, iar elanul năucitor și impresionant al sovieticilor era neîntrerupt încă de la mijlocul lui ianuarie, când rușii străpunseseră liniile germane ca un topor care despică o ușă putredă. Spre vest, americanii și britanicii exercitau o presiune nouă după Ofensiva din Ardeni¹, croindu-și drum prin pădurile umede și friguroase și prin orașele mici.

¹ În original, „Battle of the Bulge”, ofensiva din Ardeni a constituit ultima ofensivă puternică în Occident a Germaniei, aceasta desfășurându-se în regiunea Munților Ardeni din Belgia în perioada decembrie 1944 – ianuarie 1945 (n. red.).

LIBRIS | We know books

Mulți civili germani începeau să privească perspectiva ocupației americane cu o oarecare ambivalență, dar ideea cuceririi sovietice inspira o frică reală și foarte vocală. Încă înainte de sosirea rușilor, se auziseră din est povești despre dezlănțuirea sociopată a Armatei Roșii asupra nenumăratelor femei germane, dar și asupra bărbaților civili. Niciunul dintre fermierii și agricultorii germani din zonă, care fugeau cu familiile din calea acelei implacabile înaintări, nu știa că, în clipele acelea, viitorul lor și al națiunii lor era decis într-o stațiune de la Marea Neagră, la aproximativ 1 600 de kilometri sud-est de Dresda, și că, într-un palat cândva impunător din Ialta, Iosif Stalin, Winston Churchill și Franklin D. Roosevelt, acesta din urmă cu icter și vizibil bolnav⁴, discutau despre detaliile guvernării și subjugării unei Germanii înfrânte și despre cum va fi împărțită țara în patru zone de ocupație – americană, britanică, franceză și sovietică – și condusă după principii democratice bine stabilite. La conferință, comandanții de rang înalt ai lui Stalin au solicitat ca nodul rutier din Dresda, care avea să cadă în sfera de influență sovietică, să fie ținta trupelor anglo-americane, pentru a împiedica mișcările trupelor germane spre est⁵.

În acest stadiu al războiului, devenea limpede că escadrilele de bombardiere grele erau deja depășite și că viitorul războiului era în mâinile fizicienilor. În secret, americanii erau aproape de producerea armei atomice, pe care naziștii se străduiseră fără succes să o obțină, și tot în secret, Stalin era ținut la curent cu activitatea cercetătorilor din Laboratoarele din Los Alamos, în New Mexico, de către savantul și simpatizantul comunist Klaus Fuchs.

Civililor germani trebuie să le fi fost greu să-și imagineze o distrugere mai mare decât cea care avea loc deja. În 6 februarie 1945, în orașele Chemnitz și Magdeburg se desfășurau raiduri foarte puternice ale Forței Aeriene a 8-a americane. În Magdeburg, la

225 de kilometri nord-vest de Dresda, pe Elba, cartierele istorice ale orașului erau deja praf și pulbere. Un raid din luna anterioară, care țintise mai ales rafinăria de petrol, lăsase în flăcări arhitectura civică grandioasă, precum și nenumărate case și blocuri de apartamente⁶.

În ciuda buletinelor de știri zilnice de la radio, care vorbeau despre rezistența germană feroce în fața prădărilor Aliate, și a articolelor din ziare, care îi asigurau pe cititori că agresiunea anglo-americană va fi împiedicată, toți locuitorii Dresdei știau că orașul atrăgea tot mai mult atenția inamicului, avioanele de recunoaștere „lucind pe cer”, după cum își amintea Dieter Patz, care atunci avea 11 ani⁷. Mamele au încercat să-și pună la adăpost copiii cât mai departe posibil de război. Frieda Reichelt, care avea o fiică de 10 ani, pe nume Gisela, urma să mai nască un copil, în luna martie a acelui an. „Abia așteptam sosirea unui frățior”, își amintea Gisela. „Dresda părea departe de război și nu ne păsa de raidurile aeriene. Pe cât posibil, mama mi-a oferit o copilărie fericită”⁸.

În ciuda aparentei nepăsări a multor locuitori, Dresda suferise deja din cauza raidurilor americane, unul în toamna lui 1944, iar altul în 16 ianuarie 1945. Atacatorii se iviseră pe cer în timpul zilei și de fiecare dată omorâseră câteva sute de oameni. Țintele principale fuseseră marile triaje feroviare, aflate nu departe de spitalul Friedrichstadt. Pentru a spori tensiunea, aproape în fiecare noapte, sirenele de avertizare timpurie din Dresda urlau nevrotic – și inutil – în beznă și făceau imposibil somnul multora. Deși timp de câțiva ani orașul păruse situat departe de război, locuitorilor lui li se amintea constant de conflict, chiar și în timp ce visau.

Știrile de noapte, care anunțau că forțele germane superioare împiedicau Armata Roșie să înainteze, erau subminate de zvonuri șoptite, potrivit cărora Berlinul ar putea cădea în orice clipă.

Locuitorii Dresdei nu știau că, recent, autoritățile din Berlin desemnaseră orașul „zonă defensivă”⁹, însemnând că, în cazul unei invazii sovietice masive, soldații germani erau așteptați să transforme străzile și piețele în câmp de bătălie. Cu o populație de 650 000 de oameni, Dresda – cam la fel ca Manchester, în Anglia, și chiar ca Washington DC – avea să facă parte din Frontul Elba, aflat sub comanda generalului Adolf Strauss, front care se întindea de-a lungul fluviului, din Praga, iar apoi prin Germania, până în Hamburg, și pe care, teoretic, germanii urmau să reziste categoric și sângeros.

În serile tăcute, când orașul rămânea în beznă, mulți din Dresda aveau impresia că auzeau sunetul morții răsunând cu ecou de pe dealurile îndepărtate. Circulau povești oribile despre violuri și mutilări, povești care erau adevărate. Armata Roșie era la ceva mai mult de 95 de kilometri distanță. Hertha Dietrich, o femeie singură care se adăpostea în casa unui șef de grajd pensionat, se temea că nu va afla când orașul va cădea în mâinile unor astfel de oameni și spunea că „îl va duce pe bătrân la cunoștințele ei” dintr-un alt oraș aflat mult mai la vest¹⁰.

Câți din oraș nu auziseră zvonurile potrivit cărora, cu doar câteva zile înainte, sovieticii care avansau dăduseră peste un lagăr de concentrare nazist? Cu siguranță, profesorul universitar Victor Klemperer și soția lui aflaseră teribilele vești despre Auschwitz, despre soldații sovietici care, în timp ce inspectau lagărul abandonat, descoperiseră mii de schelete vii, deținuți care fuseseră lăsați în urmă să moară. Descoperirea aceea de coșmar fusese făcută în 27 ianuarie. Speculațiile șoptite despre asta ajunseseră în Dresda și nu făcuseră decât să-i confirme lui Klemperer faptul că temerile lui erau justificate. În ultimii ani, când cei din Gestapo le spusese prietenilor și vecinilor lui să-și facă un bagaj sumar pentru o călătorie scurtă, el știuse că erau trimiși cu trenul către moarte¹¹.

LIBRIS | We know BOOKS

Cei câțiva evrei rămași în Dresda fuseseră expropriati și erau înghesuiți în case special desemnate, dărăpănate și împărțite în apartamente mici. Erau reci și sărăcicioase, alimentarea cu gaz era proastă, astfel că abia puteau încălzi apă, iar în orice moment din zi sau din noapte locatarii se puteau trezi supuși unor inspecții violente și insultătoare din partea autorităților. Klemperer văzuse nenumărați evrei cărora li se înmănaseră documentele „de deportare” și văzuse cum o populație de evrei care numărase câteva mii înainte de război fusese redusă la ceva mai mult de câteva zeci. Mulți din Dresda aveau aceleași suspiciuni, dar toți știau că nu era înțelept să discute deschis despre astfel de lucruri. Atât Gestapoul local, cât și poliția aveau autoritatea să execute pe oricine era suspectat de trădare, iar distrugerea moralului era considerată trădare.

Viața cotidiană însemna provocarea de a vedea și de a nu vedea, de a auzi și de a nu auzi, dar disoluția standardelor burgheze obișnuite lua acum forme surprinzătoare. Refugiații din mediul rural, adunați pe lângă imensa gară centrală, puteau fi văzuți ușurându-se pe aleile din jur, deoarece cozile de la toaletele gării erau pur și simplu prea lungi. Capricioșii locuitori ai Dresdei nu erau obișnuiți să asiste la astfel de scene.

În vârstă de 64 de ani, dr. Albert Fromme a văzut sosind la clinica lui tot mai mulți refugiați din Silezia, bolnavi și confuzi, opriți la jumătatea drumului lor către vest. Dr. Fromme era un chirurg cunoscut al spitalului Friedrichstadt din Dresda, a cărui suprafață plină de verdeață se întindea între Elba și triajul feroviar, spital care, în ciuda conflictului, era încă deschis pentru toată lumea. Printre dificultățile cu care se confrunta în zilele acelea se numărau îngrijorarea cu privire la rezervele de medicamente și analgezice și faptul că aprovizionarea cu combustibil pentru clădirile spitalului devenea sporadică.

Dr. Fromme era unul dintre cei mai influenți cetățeni ai Dresdei. Cu doar un an înainte fusese desemnat președinte al Societății Germane de Chirurgie și înființase în Dresda o academie medicală foarte admirată. Totuși, asta nu îl făcea un membru al sistemului, deoarece el nu fusese niciodată membru al Partidului Nazist. Casa familiei Fromme era plină cu tablouri în ulei sobre și cu o imensă diversitate de cărți. Potrivit copiilor lui, el era o persoană rezervată (zilnic, când venea acasă la prânz, se aștepta ca în jurul lui să fie liniște și decență), dar acest lucru nu era deloc neașteptat, dată fiind experiența lui de medic în Primul Război Mondial, unde nu doar că văzuse lucruri oribile în tranșee, ci se și luptase cu disperare să-i salveze pe cei care sufereau îngrozitor. Cum ar fi putut fi altfel decât serios?

Acum, activitatea lui din Dresda era epuizantă. În fiecare zi, în timp ce mergea pe coridoarele spitalului, prin aerul mirosind a dezinfectant, el și colegii lui mai tineri înfruntau dificultăți logistice care ar fi părut insurmontabile pe timp de pace, dar, la fel ca toți ceilalți din Dresda, dr. Fromme se adaptase cumva ideii că lumea pe care o știa fusese complet dată peste cap.

La mică distanță de spitalul aglomerat se afla o altă instituție venerabilă din Dresda, impunătoarea fabrică Seidel und Naumann, pe porțile căreia intrau și ieșeau zilnic o mulțime de muncitori. De multă vreme un nume familiar pentru obiectele de uz casnic (chiar și dr. Fromme se baza pe unul dintre produsele ei atent lucrate, mașina de scris personală), până în februarie 1945, producția ei fusese destinată aproape exclusiv efortului de război.

Două coșuri de fum uriașe dominau orizontul de deasupra complexului Seidel und Naumann, o copie industrială a turlor catedralei din orașul vechi, aflată la mai puțin de un kilometru spre est, dar existau și alte expresii de eleganță. Din exterior, clădirile

UBRIS | We know books

fabricii aveau o demnitate austeră, arătând cam ca un complex rezidențial imens. Ele formau un pătrat enorm, în mijlocul căruia se afla un spațiu deschis, permițând luminii să pătrundă în fiecare secție. Înainte de război, chiar de la începutul secolului, firma producea obiecte de uz casnic minuțios și frumos lucrate. Mașinile ei de scris, vândute sub mărcile „Ideal” și „Erika”, erau exportate în toată Europa. La fel, mașinile ei de cusut se regăseau în saloanele de pe întreg continentul. Bicicletele ei erau de mult timp populare. Firma se dovedise atât inovatoare, cât și atentă în privința relațiilor cu angajații. Seidel und Naumann le oferea muncitorilor ei nu doar o cantină mare, unde se serveau mese hrănitoare, ci și un program de îngrijire medicală și ieșiri recreative.

Înainte de izbucnirea războiului, fabrica avea aproximativ 2 700 de angajați, dar acum structura forței muncitorești care intra zilnic pe porțile ei de pe Hamburger Strasse era foarte diferită. În absența bărbaților apti de front, majoritatea celor care lucrau acolo erau femei, multe dintre ele prestând muncă forțată, adică evreice și chiar femei din URSS. Degradarea forței de muncă s-a produs treptat și inexorabil în timpul războiului, iar până în 1945, acești muncitori sclavi – trași la față, chinuiți și îmbrăcați neadecvat – au fost cumva acceptați de locuitorii Dresdei drept parte a lumii normale. Natura muncii din fabrici s-a schimbat și ea dramatic, iar scopul produselor finite – de la fitiluri detonante pentru șrapnele și dispozitive de inițiere pentru încărcăturile de adâncime la tunuri antiaeriene – era ținut strict secret, chiar și pentru cei care lucrau multe ore la producerea componentelor pentru ele. Era de la sine înțeles că atât aprovizionarea, cât și cererea de produse de larg consum, se prăbușiseră.

În Dresda, încă mai existau bărbați apti de muncă angajați în loc să fie încorporați pentru serviciul militar. Dieter Patz avea 11

ani, iar tatăl lui lucra relativ aproape, într-o secție de prelucrare a metalelor specializată în producerea de instrumente complexe. Băiatul era sigur că tatăl lui „lucra într-o fabrică de foarfeci”¹². Desigur, adevărul era foarte diferit, deoarece de câțiva ani, fabrica era destinată activității mai complexe de producere de piese militare, iar muncitorii ei specializați aveau acum sarcini suplimentare, inclusiv participarea obligatorie la instrucția Volkssturm de la finalul fiecărei zile de lucru.

În sensul lui cel mai larg, Volkssturm era ultima redută a armatei germane și îi includea pe toți bărbații care, din diverse motive, nu fuseseră înrolați. Fiecare oraș și fiecare district avea propriul detașament de bărbați de vârstă mijlocie sau mai bătrâni, subunități care nu erau atașate în niciun fel armatei. Acestea fuseseră reînființate abia în 1944, iar cei cărora li se cerea să participe la ședințele de instrucție știau că era puțin probabil să li se dea vreodată arme adevărate sau echipament militar. În alte orașe, unora dintre membri li se dăduse responsabilitatea de a astupa gropile și craterele rămase în urma bombardamentelor aeriene. Și aceste plutoane aveau aspectul unui cult: ședințele erau pline de îndemnuri naziste legate de moarte, sânge și onoare, combinate cu invocări aproape mistice ale patriei străvechi. Patz își amintea că, într-o zi, când tatăl lui venise în sfârșit acasă, „trecuse de ora obișnuită a cinei și părea complet epuizat”¹³.

În ceea ce privește munca forțată, printre cele mai mari efective le-a avut fabrica de aparate foto Zeiss Ikon, aflată în sud-estul orașului, în apropiere de parcul Grosser Garten. Până în 1942, fabrica era foarte importantă pentru producerea de instrumente de precizie și de tehnologie optică pentru industria militară. Evreii din Dresda – inclusiv profesorul universitar Victor Klemperer – se numărau printre cei obligați să lucreze acolo¹⁴. Până în februarie 1945, cu atât de mulți oameni trimiși în lagărele de

exterminare din est, numărul muncitorilor din fabrică a trebuit suplimentat cu femei aduse din Polonia și de la periferia URSS. Barăcile în care ele se odihneau erau puține, pline de rânduri de câte trei paturi etajate, cu încălzire insuficientă și cu o lipsă perpetuă de hrană, plus epuizarea, care eroda sufletul. Totuși, printre ele erau și muncitoare localnice plătite integral, care fie mergeau la lucru pe jos, fie luau tramvaiele până în suburbii.

Ai fi zis că astfel de grupuri nu s-ar amesteca fără resentimente intense sau milă îngrozită. Totuși, o făceau. Klemperer își amintea că muncitorii obișnuiți din Dresda cu siguranță că nu păreau să nutrească niciun fel de animozități față de evreii din fabrică și nici nu simțeau nevoia să stea separați de ei, fie din ostilitate față de sistem, fie dintr-o simpatie tăcută. În schimb, atmosfera la liniile de producție era adesea veselă.

Cum ziua de lucru începea devreme pentru locuitorii liberi din Dresda, și copiii lor se îndreptau devreme spre școli ca să afle dacă erau deschise în ziua respectivă, dornici să învețe chiar și în haosul tot mai mare din jurul lor. Au existat ample perturbări ale orarelor, iar școlile au fost închise frecvent, adesea pentru a economisi combustibil. În schimb, copiii erau lăsați la jocuri de iarnă, în parcurile orașului sau în suburbiile împădurite. Unele săli de clasă au fost transformate în spitale de campanie improvizate, pentru răniții aduși de pe Frontul de Est.

În 1945, orice copil german sub 13 ani crescuse fără să cunoască altceva decât regimul nazist, iar pentru ei, aceea era ordinea naturală a lucrurilor. Cei câțiva ai căror părinți puneau, în secret, la îndoială ordinea lucrurilor, în spatele ușilor închise, trebuie să se fi simțit nedumeriți atunci când li s-a cerut să învețe și să repete propaganda asimilată cu atâta sârg de colegii lor. Printre școlile mai bune din oraș – în termeni de mândrie și de reușită